

BERNARD ARCAND

BLUFÆRDIGHEDENS MAGT, MAGTENS BLUFÆRDIGHED

Prins Henriks nøgenbilleder¹

I begyndelsen af september 1996 kunne *Ekstra Bladet* reportere at en ukendt og givetvis uautoriseret fotograf havde taget nogle få billeder af Prins Henrik, nøgen, under en ferie i Frankrig. Ganske tilfreds med at ikke et eneste dagblad i hele Europa havde været villig til at købe disse indiskrete og uærbødige fotografier, mente smudsbladet at kunne se dette som et bevis på en tydelig blufærdighedssans og en ægte respekt for privatlivets fred. Ikke desto mindre anbragte avisen historien på forsiden og behandlede sagen som en vigtig nyhed – en af de mere spændende hændelser i Danmark den dag.

Det var også i begyndelsen af september 1996 at jeg først hørte om Niels Focks kommende fratræden fra sin stilling ved Institut for Antropologi. Ved første øjekast synes der ikke at være nogen forbindelse mellem disse to tildragelser, overhovedet. Men ud fra en bestræbelse på at finde meningen i denne (mangel på) interesse for nøgenbillederne af en prins, vil det følgende essay anvende sydamerikansk etnografi, strukturel og symbolsk antropologi samt aspekter af studiet af *performance* – som alle udgør undersøgelsesfelter Niels Fock har bidraget til i sin lange karriere. I denne forstand bør læseren se dette lille essay som en værdsættelse af hans indsats og som et udtryk for en respekt for bredden i Focks interesser der altid har gjort stort indtryk på hans venner og kolleger.

To særlige spørgsmål

Min interesse for begrebet blufærdighed har rod i to mindre, men afgrænsede problemer. To små spørgsmål som jeg stødte på, næsten tilfældigt, mens jeg arbejdede med en antropologisk undersøgelse af det moderne fænomen der hedder pornografi, og hvortil jeg ikke kendte nogen umiddelbare svar. Meget af det følgende er ganske enkelt et forsøg på at få mening i disse to små gåder.

Det første problem dukkede op engang i 1985 da der kom nyt (først fra Tyskland) om at der var fremkommet en ny type pornografi som tilmed blev omsat kommercielt – nemlig en der blev fremstillet af amatører. Mere præcist betød det at der på markedet optrådte en ny slags videofilm som var fremstillet af relativt almindelige mennesker der typisk havde lavet optagelser af sig selv og som så solgte disse bånd på markedet. Visse af disse produkter cirkulerede kun i halvprivate byttenetværk, men man kunne også, på dette tids-

punkt, iagttage tilsynekomsten, både i pornobutikker og som særlige afdelinger af videoforretninger, af nye hylder eller sektioner med sådanne „amatør“-varer, ved siden af de mere professionelle pornoindustrielle produkter. Fænomenet greb om sig, og snart kunne man finde det i USA og Frankrig. Tilmed begyndte pornobutikker visse steder (fx Montréal) at leje videokameraer ud med det velunderforståede formål at folk selv skulle fremstille sexfilm. I løbet af de sidste ti år er fænomenet forblevet et mindre og temmelig marginalt hjørne af pornobranchen, men det findes, og det at det findes, har bekymret både forskere og ikke mindre en industri der nødtigt vil tabe markedsandele (med det resultat at den professionelle pornografi, ret hurtigt, begyndte at fremstille film som så kunne sælges som „amatørfilm“).

Dette er selvsagt bare en banal detalje fra hverdagslivet hvortil man, nu og da, kan rejse rigtig gode spørgsmål. Og mit første spørgsmål var ganske enkelt hvordan folk kunne blive tiltrukket af frække film der fremviste meget almindelige mennesker hvis kroppe og præstationer næppe var noget ud over det sædvanlige – og så oven i købet optaget med et kamera der aldrig bevæger sig fordi der kun er to personer i rummet, uden lyd, uden plot, uden drama, uden humor og stort set uden spænding, for da slet ikke at tale om handlingsgang. Hvorfor i alverden gider nogen købe eller leje dette bras når man på hyl- den ved siden af kan finde muligheden for dyrke, endog i meget professionel udførelse, verdens mest spektakulære kroppe, tilhørende sande eksperter i at fremvise hvem som helst en, to eller fem seksuelle finesser?

Det andet spørgsmål havde tilsyneladende intet med det første at gøre og tilskrev sig fra en helt anden kilde. Tredje kapitel af Skabelsesberetningen (som jeg anvendte som et modstykke til det sherente-ritual der centrerede sig om modsætningen mellem Jaguaren og Myreslugeren),² frembyder et temmelig mærkværdigt eksempel på anvendelsen af skam og blufærdighed. I historien om Edens have – dér hvor Gud forbyder Adam og Eva at spise af frugten (siden hen for evigt kendt som „den forbudne frugt“), foregiver Slangen tværtimod at forbudet er meningsløst og kun et snedigt kneb fra en selvoptaget overmand: „I bliver som Gud til at kende godt og ondt“. Og selvfølgelig kender vi alle historiens fortsættelse: at de ikke adlyder Skaberen og spiser af frugten. Det der følger på denne risikable udfordring er fremragende spændingsstof. Gud havde forbudt denne handling, og til trods herfor har Hans små, skrøbelige menneskeskabninger påtaget sig risikoen ved at handle mod Hans vilje. Vi må her selvfølgelig huske at Guden lige har fuldendt skabelsen af den hele verden og alt hvad den rummer på seks dage. Han benævnes ofte den Almægtige, og vi ved fra andre steder i Biblen at Han ikke tøver med at dræbe folk, nedbrænde byer, knuse hele folkeslag – og det kun fordi de ikke vakte Hans velbehag. Han står for den absolutte Vilje og den absolutte Magt. Derfor måtte enhver læser forvente at denne Gud ville skaffe sig af med begge disse trivielle og betydningsløse personer, Adam og Eva. Han ville kunne erstatte dem på få øjeblikke. Det man skulle forvente, var at de – som Han havde advaret dem om – måtte lade livet. „Kun af træet til kundskab om godt og ondt må du ikke spise; den dag du spiser deraf, skal du visselig dø!“ Tonen er stemt, den er dyster, og Gud er, tydeligvis, ikke oplagt til spøg.

Vi må vente os det værste. Men så sker der, til alle læsers overraskelse, noget uforudsigeligt efter denne opsætsighed og frugtspisning: „Da åbnedes begges øjne, og de kendte, at de var nøgne“. Øjeblikkelig opfinder Adam og Eva de første klædestykker, lændeklæder af figenblade, og de forsøger naivt at skjule sig for Gud. Spændingen stiger da Han kommer tilbage, og atter venter vi os det værste. Han bør selvsagt være meget for-

tørnet over deres ulydighed og vil ganske enkelt udslette dem for deres hovmod. Men endnu engang består Guds første og eneste reaktion, overraskende, i at spørge: „Hvem fortalte dig, at du var nøgen?“ Sagt på en anden måde, den grove og forfærdeligt farefulde gerning at være ulydig mod Gud – op i Hans ansigt og i selve Hans Paradis have – fører helt uventet til det pudsige resultat, at der er to personer som opdager at de er nøgne, og derfor erfarer en ganske pludselig undseelse og et voldsomt behov for blufærdighed. Enden på historien synes at være alt for banal og trivial, og slet ikke som vi burde forvente. Og dog – de yderligere følger af dette er betragtelige: „Med smerte skal du føde børn; i dit ansigts sved skal du spise dit brød, og til støv skal du vende tilbage“. Resten er, selvfølgelig, historie.

To svage og tilsyneladende skrøbelige skabninger har vovet at udfordre den Almægtiges vilje. Og ved at gøre dette – som Slangen havde lovet og Gud senere skulle indrømme – blev de på en måde mere lig Gud. Det vigtige i vores sammenhæng er at hele dette forhold bliver fremstillet i kraft af den pludselige, verdslige erkendelse af skam og blufærdighed. Som var der sagt nok. Som var det – ifølge den formidable ordøkonomi man sædvanligvis finder i oprindelsesmyter som Skabelsesberetningen – tilstrækkeligt at fastslå „at da åbnedes deres øjne og de kendte at de begge var nøgne“, til at alle forstår. Som om, „hvem fortalte dig, at du var nøgen“, var rigeligt til at være den menneskelige histories udgangspunkt.³

Følgelig må dette være alt nok til at skaffe tilstrækkeligt bevis for vigtigheden af vores emne. Og i det mindste som bevis for at blufærdighed kan anskues som et menings- og magtfuldt begreb. Dertil kommer, som enhver etnograf ved, at ud over at spille en afgørende rolle i de bibelske historier, er der mange vidnesbyrd om dets relevans i samfundet.

Dog, før vi siger mere, kan det være på sin plads at understrege at „blufærdighed“ hører til i den velkendte og privilegerede kategori af dårligt definerede, meget tågede og overhovedet ikke præcise begreber som vi alligevel almindeligvis tilskriver overordentlig stor betydning i vores daglige liv (ikke ulig sådanne begreber som „skønhed“, „humor“ eller, på dansk, „hygge“). Man finder når man leder efter en officiel standarddefinition – og det uden hensyn til den ordbog man slår efter i – en ret så slap, ofte upræcis og temmelig vakkende definition. Under „blufærdighed“ taler ordbøgerne om skam, om en fornemmelse for sømmelighed, om reservation eller undseelse og om en vis generthed. Ordet kan referere, og refererer ofte, til kønslige forhold – som kyskhed eller det at undgå uanstændighed – men har som begreb en videre betydning og mere omfattende anvendelse, til stort set alle former for sociale relationer. Blufærdighed fordrer at man forholder sig „sømmeligt på alle opførselsområder“. Og på formentlig mange sprog er det at blive opfattet som „anstændig“ stort set ensbetydende med at være socialt acceptabel – et „anstændigt menneske“ er både synonymt med og en definition af en person der er kan kaldes „i orden“.

Så „anstændighed“ og „blufærdighed“ forstår man nok bedst som almene begreber der som oftest ikke er særlig præcise og derfor må defineres nærmere i forhold til den kontekst de optræder i. Dog forbliver vi samtidig overbevist om at begrebet refererer til noget der er helt essentielt for samfundslivets bevarelse. Det lyder som om blufærdighed skal henregnes under de grundliggende, men dunkle regler for samliv – for et samfundsliv der aldrig ville kunne overleve uden høflighed, tilbageholdenhed, diskretion og, frem for alt, gode manerer.

Dette kan forklare hvorfor anstændighed i almindelighed er blevet opfattet som et seriøst tema, en meget alvorlig sag, og hvorfor et brud på de kulturelle regler for blufærdighed så ofte imødegås med den yderste strengthed. Og dette henviser ikke blot snævert til vores egen, næsten sygelige, optagethed af seksualitet i de sidste to århundreder. Enhver der kigger efter i verdensetnografien, vil kunne bevidne den udbredte og tydelige korrelation mellem overtrædelser af lokale sociale regler og overraskende hårde straffe derfor – karakteristisk vil jorden åbne sig, ild falde ned fra himlen, der vil komme oversvømmelser, goldhed og varige fortrædeligheder vil indtræffe osv. Som om – for nu at citere kristne lærebøger – uanstændighed vil gøre en ende på civilisationen som vi kender til den, fordi den truer selve det klæbestof der holder det anstændige samfund sammen. Og det fordi tilbageholdenhed og diskretion – en udviklet sans for skam og ydmyghed – tjener som mekanismer til individuel selvkontrol og social kontrol: Hvis vi skal kunne leve tvangsfrit og nogenlunde godt i hinandens selskab, må vi i det mindste påtage os og agte en eller anden fælles bestemmelse af hvad det vil sige at være acceptabel, og heraf følger uundgåeligt at der ud fra denne bestemmelse vil blive trukket grænser, grænser som så må beskyttes af anstændighedsregler og opdyrkningen af en særlig fornemmelse for skam. Den gode borger kan man stole på når man kan være sikker på at hans/hendes adfærd vil stå under indflydelse af den helt bestemte følelse som på dansk kaldes *blufærdighed* og på fransk *pudeur*.

Så hvis blufærdighed står for en universel forestilling som man kan finde i enhver kultur, må antropologien have studeret den før i dag, og det må derfor være på sin plads at tage udgangspunkt i den antropologiske litteratur om blufærdighed. Sådan bør man sædvanligvis bære sig ad, men lige netop i dette tilfælde er resultaterne af denne standardfremgangsmåde ikke særligt ansporende. Man kan finde en eller to oversigter over mere eller mindre håndgribelige udtryk for blufærdighed verden over, men – uden at ville fornærme dem der arbejder med denne slags antropologi – må jeg sige at det at tage et begreb som „blufærdighed“, og sammenligne dets lokale manifestationer i den etnografiske litteratur formentlig for altid vil forblive en øvelse i tålmodighed at nå frem til resultater der, nogle gange, er interessante, men derudover ganske frugtesløse. Som med så mange andre velkendte sommerfugleindsamlinger er resultaterne ofte gode at kende til, og de kan da tjene som talløse saftige anekdoter ved selskabelige lejligheder, men mestendels efterlader de os med et bredt overblik over hvad der endnu står tilbage at forklare uden rigtig at hjælpe os frem til en egentlig forståelse.

En blufærdighedens antropologi

Lad os dog alligevel – uden at spille for megen af læserens tid – foretage en kort sammenfatning af hovedkonklusionerne i disse transkulturelle sammenligninger,⁴ som leder til det ofte banale og hyppigt selvfølgelige.

Først må det siges at vi må være varsomme når vi beskæftiger os med blufærdighed, alene af den grund at dette område af „etnografisk kundskab“ sandsynligvis er blevet forvansket af kristendommen og af generationer af snerper der har insisteret på at forbedre verden, i det mindste ved at gøre den mere anstændig. For det andet – og det er vigtigere – viser opgørelserne ganske tydeligt at, skønt der synes at være meget få universalier på disse områder, så har alle samfund konstrueret og anvendt en eller anden be-

stemmelse af blufærdighed. Dette begreb kan, i sig selv, meget vel være tomt, men ikke desto mindre vil man finde det overalt, og hver eneste sammenhæng giver det sin egen ganske særegne og til tider ganske originale mening. Om dette kan vi i det mindste, og i videste forstand, sige at de særegne kontekstuelle definitioner typisk er samstemt med andre normer og kulturelle definitioner – fx vil en homofobisk kontekst sandsynligvis lettere tolerere heteroseksuel end homoseksuel obscenitet, hvorimod det utænkelige (at kysse sin hund lidenskabeligt på gaden) almindeligvis forbliver utænkeligt. Samtidig må det umiddelbart understreges at blufærdighed ikke kun angår sex. Det henviser til en langt mere omfattende social kontrakt som dækker hele den høflige opførsels felt og bidrager til at definere hvad der bør forblive privat, diskret eller skjult: Derfor angår den almindeligvis også kropsfunktionerne, fra afføring til spyt, fra fjærten til bøvsen – alle disse områder som menneskelige samfund har dannet sig de mest forskelligartede, og ofte selvmodsigende, regler for. På denne måde kommer blufærdighedens koder og indskrænkninger i forbindelse med stort set alt. De kan være ganske tydelige i samfund der anvender klædedragt, mens de blandt folk der lever nøgne har tendens til at rette sig mod kropsholdninger og -gestus. Med andre ord, det eneste vi her siger er, at hvert enkelt samfund opererer med sin egen sans for hvad der er anstændigt, eller – hvis man foretrækker den modsatte påstand – at der i enhver social kontekst må findes en måde at være uanstændig på. Vi har vel nok alle på den mest umiddelbare måde erfaret hvorledes disse lokale regler for blufærdighed i almindelighed giver os den letteste måde at identificere en fremmed på – ganske enkelt ved at se hvorledes han gebærder sig.

Når dette er sagt, lad os da prøve at gøre et opkog på nogle af kendsgerningerne fra verdens etnografi. Det første og selvfølgeligste man kan sige er at kroppen, i modsætning til hvad folk i almindelighed tror, ikke er den samme overalt. Skønt kønsorganerne stort set overalt er blevet behandlet med diskretion, er også forskellige andre legemsdele, på forskellige steder og til forskellige tider, blevet erklæret upassende for offentlig fremvisning (ansigtet eller foden, ankelen eller nakken, hår eller kønshår, navlen – stort set alt synes at kunne bruges). Og modsat af hvad Margaret Mead engang skrev, og modsat af hvad de fleste amerikanere tror, så fastholder mændene på Mangaiiaøen at kvindebryster kun kan anses for at være tiltrækkende hvis man er et stultent spædbarn. Kort fortalt spiller samfundene forskelligt med disse former: Nogle pålægger dem meget få restriktioner, mens andre, ganske bogstaveligt, dækker hele legemet med indskrænkninger og reguleringer (det ekstreme eksempel er måske det sene victorianske samfund der gik så langt at man opfandt dækkener til flyglets metaforiske ben). Og man vil kunne hævde, stort set, at de mest akutte bekymringer, de mest levende diskussioner og debatter om specifikke tilfælde af ublufærdighed finder man i grænseområder: Folk er mindre tilbøjelige til at diskutere de godt skjulte kønsorganer end sømkanten på en kjole eller længden på en handske. Og igen stort set, ville ethvert sammendrag af verdens etnografi hurtigt komme til den slutning at de universelt mest følsomme legemsdele, de kraftigst kodede og de mest nøje overvågede legemsdele normalt er munden og øjnene. De forbliver vores foretrukne markører: Man kan se respektfuldt væk eller forholde sig tavst, man kan diskret undse sig ved at sænke blikket eller dække munden med hånden; man kan opføre sig helt igennem ærbart ved under et orgie at bære maske eller ved at stå nøgen, men iført solbriller. Ganske enkelt fordi mund og øjne altid har udgjort vores bedste kommunikationsredskaber, og fordi blufærdighed i lige så høj grad er et middel som et udtryk for sociale relationer.

For det andet forekommer det at være lige så indlysende at blufærdighed bestemmes af konteksten. Hvad øjeblikket eller lejligheden end måtte være, er det altid et spørgsmål om tid og sted, eller, sagt på en anden måde, der er tider og steder for næsten alt. Selvfølgelig er nøgenhed på stranden ikke det samme som nøgenhed inde i sommerhuset eller campingpladsens supermarked. Og der gives særlige lejligheder, rituelle perioder, karnevalstider, olympiske lege osv., hvor reglerne for blufærdighed ændres, endda ofte på dramatiske måder. Påklædningskoder er ikke kun skræddersyet til lejligheden, de er del af dens primære tegn. At være ublufærdig eller uanstændig viser sig ofte at være synonymt med at være ude af kontekst. Dette er næppe den store nyhed, men implikationerne af dette stykke almenviden kaster lys over visse dunkle detaljer i hverdagslivet. Et eksempel: I det nittende århundrede, på et tidspunkt hvor man med særlig forkærlighed fremstillede nøgne legemer som afbildede gamle og ofte mytiske motiver fra Europas oldtid, vakte Édouard Manet skandale med *Frokost i det grønne*. På Manets billede er det ikke legemet der er en uanstændighed, men forstadsgræsset: Afstanden mellem betragter og motiv forekom at være utilstrækkelig, man kunne ikke vise en almindelig fransk kvinde i en almindelig kontekst, legerne burde på en eller anden måde forskydes i tid og rum. I nittenhundredtallets Europa blev badescener opfattet som acceptable, så længe de blot var „tyrkiske“. Ved at spille på samme „distancerings“ proces blev nøgenhed gængs og acceptabel i det amerikanske samfund længe før *Playboy*, nemlig på siderne af *National Geographic Magazine*. Og vi er alle bekendte med de traditionelle og ofte venlige relationer mellem etnografien og den tidlige pornografi. Af samme grund var Manet gået for langt ved at komme for tæt på: Han havde afklædt pigen inde ved siden af, en chokerende tanke som moderne pornografer senere skulle vide at afprøve. Et andet, nyere, eksempel: I maj 1996 afbrød politiet i Montréals centrum en teaterforestilling med en „eksperimentel gruppe“, ikke fordi skuespillerne var nøgne, men fordi teknikere og de omkring 100 tilskuere var lige så nøgne. Konteksten er anstændighedens øverste dommer.

Et andet selvfølgeligt forhold består deri at blufærdighed yderligere bestemmes af sociale relationer. Dens regler og forskrifter pålægges sjældent alle uden forskel. Vi behøver ikke her at insistere på denne velkendte kendsgerning. Lad os blot kort bemærke at samfundet ofte tillader megen ublufærdighed for børns vedkommende (med hensyn til påklædning, sprog og bordskik), at nøgne sportsfolk i omklædningsrummet føler sig veltilpas sammen med deres eget køn, og at måder at opføre sig på rutinemæssigt ændrer sig alt efter om man er sammen med venner, familie, gamle bekendte eller med fremmede. Enhver antropolog ved at skæmterelationer er noget ganske andet end undgåelsesrelationer, at der findes sådan noget som tiltaletermer der ikke er identiske med referencetermerne, og at passende og gode manerer varierer i forhold til hvem man henvender sig til. Det kan derfor heller ikke komme som nogen overraskelse at Dronningen – med den sømmelighed der knytter sig til hendes Hus – afgør at det vil være upassende for hendes søn at gifte sig med en der offentligt viser sin krop frem, kun iført bikini eller undertøj.⁵ Af disse eksempler kan vi se begge ekstremer: Småbørn som endnu ikke fuldt ud er samfundsmedlemmer kan ikke irettesættes for deres tilsyneladende mangel på blufærdighed, men samfundets spids, Dronningen, kan aldrig, næsten ganske på samme måde som Kejseren i eventyret, være helt og aldeles nøgen.

Endelig skulle det vel næppe heller være nødvendigt at gøre meget ud af to yderligere konklusioner man kan uddrage af verdens etnografi, og som de fleste læsere uden tvivl tager for givet. I omkring en fjerdedel af de besigtigede samfund forudsatte kønsakter af

forskellig art tilskuere, og skønt disse akter i mange tilfælde fandt sted ved veldefinerede, særlige lejligheder hvor uanstændig optræden strengt og respektfuldt fordredes udført, er der i de fleste samfund ganske nøje bestemmelser for særlige tider og steder til frække vittigheder, sjofle tegninger og erotisk kunst. Og det synes at være lige så unødvendigt at minde os selv om at definitionerne på og reglerne for blufærdighed kan udvikle sig, og endog, i et samfund som vores, ændre sig konstant og i et sådant omfang at gårsdagens udprægede vågen over anstændighed i dag kan forekomme uvedkommende, for ikke at sige naragtig og grinagtig; med det resultat at Renoirs og Modiglianis værker der engang var i særlig grad uegnede for børn, nu absolut skal ses af rollinger som bliver slæbt med på museer af ansvarlige forældre og lærere.

Der synes ikke at være nogen grænser for denne type etnografisk oversigt. Man finder blufærdighedstegn overalt; menneskets forskellighed forbliver betragtelig, og følgelig ville enhver der er tilstrækkeligt interesseret i denne form for beskæftigelse, med megen tålmodighed og tilstrækkelig megen tid, kunne optegne en næsten uendelig liste over variationer over temaet. Opgaven ville være relativt enkel fordi den hviler på det grundliggende, selvindlysende faktum at folk overalt har måttet holde en eller anden slags orden i deres hus og i den ganske verden, og at der på grænserne af enhver god orden på tingene lurar faren for at geråde ud i uanstændighed. Der må være et punkt hvor dårlige manerer bliver utilladelige. Det er, i øvrigt, af samme grund at blufærdighedskrænkelse så ofte er blevet forvandlet til et revolutionært våben, hvad enten det så var mod Marie-Antoinette, i den gamle Sovjetblok eller endog i hænderne på Rolling Stones eller i rap-musikken. Forestillingen om blufærdighed udgør derfor et af de grundliggende redskaber som er nødvendige for at danne og fortsætte samfund. Det kan såmænd være interessant nok, og nogle af de etnografiske detaljer er vitterlig fascinerende, men det forekommer at alt dette blot leder os faretruende nær til en vulgær tautologi: Blufærdighed findes fordi samfundet eksisterer fordi det er blufærdigt. Der må være mere end bare det. Og vi mangler jo at gå i lag med de to små, men endnu uløste, problemer der blev omtalt i begyndelsen.

På vej mod en generel model

Før vi går videre, så lad mig åbne en parentes og indføre en kort note om metode. Engang overbevist om at antropologien ikke kunne tilbyde nogen umiddelbar indsigt i eller noget overbevisende svar på de to spørgsmål jeg forsøgte at løse, måtte jeg ty til hjælp udefra og søgte råd fra større eksperter på blufærdighedssager. Selvfølgelig kunne enhver der arbejder på Institut for Antropologi ved Københavns Universitet have gættet at jeg ville finde dette ekspertråd hos tuaregerne. Især tuaregerne som de betragtes og forstås af Robert Murphy i hans artikel om social distance.⁶ Dette inddrager jeg som en metodekommentar fordi det giver mig lejlighed til at delagtiggøre læseren i en af mine yndlingsanekdoter om faget. Engang under en af de største sessioner ved et stort American Anthropologists' Association-møde (hvor han, som ofte, først og fremmest var i diskussion med Marvin Harris), havde jeg fornøjelsen af at lytte til Robert Murphy, som på det tidspunkt var nær afslutningen af sin karriere, da han forklarede at han efter at have tilbragt de sidste fyre år af sit liv sammen med indfødte og antropologer var nået frem til den konklusion at indfødte var de langt mest interessante. Jeg nævner dette fordi mange

af os har hørt James Clifford diskutere Napoleon Chagnons og Bronislaw Malinowskis påklædningskoder, og fordi jeg også åbent ønsker at vedgå min forkærlighed for den trosskole der mener at, hvor oplysende antropologiens historie end måtte være, så er yanomamierne og trobrianderne stadig langt mere vores opmærksomhed værd. Her slutter min korte parentes.

Tilbage til tuaregerne. Jeg formoder at tankegangen er velkendt og skal fatte mig i korthed. Tuareg-sløret, som man i gamle dage for det meste skaffede sig fra Nigeria, er et kostbart og bekosteligt klædestykke, farvet i hvad der meget sandsynligt må være den fineste farve der nogensinde er opfundet. Sløret bæres af mænd, ikke kvinder, hvad der i nogles øjne er grund nok til at mistænke tuaregerne for at være temmelig usædvanlige muslimer. Og det er et klædestykke man stort set altid bærer: på rejse, under arbejde, selv når man spiser og sover. Men det der gør den tuaregiske brug af sløret mærkværdig, er at denne brug ofte synes at være mindre strengt foreskrevet i selskab med fremmede end sammen med familie eller venner. Ved mødet med fremmede vil tuaregmænd langt mere åbent vise deres ansigt og glemme deres slør, mens dette langt sjældnere sker hjemme blandt deres mere nære slægt. Heraf vores interesse og fascination, for tuaregerne synes at gøre det stik modsatte af hvad de fleste forældre i vort samfund belærer deres børn om: Pas på fremmede, tal ikke med nogen du ikke kender, behersk dig, opfør dig ordentligt osv. Tuaregerne påstår, omvendt, at undseelse, reserverethed og blufærdighed skal bevares og er af særlig vigtighed blandt dem som vi er mest familiære med. Fordi dem vi kender godt, også er dem der kender os bedst. Fordi vore nærmeste venner lige netop er dem der kan såre os dybest; de ved bedst hvordan man kan udvirke den værste krænkelse og største skade. På selv samme måde er det dem der lige så vel kan bringe os de største glæder. Og her drejer det sig ikke om at fastslå den kendsgerning at volden i samfundet faktisk hyppigt øves af nære venner og nærmeste familie. Først og fremmest drejer det sig om at gøre sig klart at disse samme personer kan være kilde til stor glæde og forfærdelig smerte, præcist fordi vi i kraft af familiariteten er blevet så sårbare over for dem.

Robert Murphy foreslog den fortolkning at tuaregerne ved at skjule sig bag sløret havde fundet en klog måde til at beskytte individet mod den velkendte absurde forpligtelse til at spille sammensatte og ofte selvmodsigende roller i samfundet (som forpligtelsen til at være en varm bedstefar og samtidig en ansvarlig mafiaboss). Diskretion bliver da tilrådelig, for det hemmelighedsfulde kan i det mindste tildække de mest krasse modsigelser. Og det er fra tuaregernes brug af sløret, fra den lære man kan drage af deres praksis og med hjælp fra et pænt antal samfundsvidenskabsmænd, at vi kan begynde at opbygge en generel model for anvendelsen af blufærdighed i socialt liv. Når jeg siger „samfundsvidenskabsmænd“, vil jeg især henvise til Georg Simmel, George Herbert Mead og Irving Goffman blandt mange andre.

Denne mere omfattende teori vil foreslå en fortolkning hvorefter alle sociale interaktioner til syvende og sidst udformes af en blanding af diskretion og afsløring. En ustabil kombination af åbninger og lukninger, underlagt de permanente farer for at åbne og lukke for meget eller for lidt. For at sige det enkelt, for at kunne stå i relation til andre og således „fungere“ i samfundet må hvert eneste menneske bevare sin identitet og lære at bemestre både selvafsløringen og selvtilbageholdenheden lige godt. Dertil kommer at personen derudover må lære at undgå de to ekstremer, den fuldstændige tilbageholdenhed – dvs. at skjule sine hemmeligheder så stærkt at han/hun bliver lige så svær at nå som et autistisk barn eller bliver så fjern som en gammeldags eneboer – og den fuldstændige

afsløring af sig selv over for andre – den yderste åbenhed drevet så vidt at andre let kan invadere ens enrum, „læse en som en åben bog“, og derved formentlig beskadige eller ødelægge enhver følelse af at have en egen identitet. Det normale hverdagsliv hører hjemme et sted imellem disse overdrivelser: Mennesker afslører noget af sig selv, i det mindste nok til at gøre dem selv tiltrækkende, men de bevarer samtidig en privat have som andre næsten aldrig lukkes ind i. På denne måde kan socialt liv forstås som såvel en vedvarende stimulering som en permanent trussel – disse to kan ikke adskilles – og alle former for sociale relationer kan anskues som dannede de en fortsat, men tøvende ballet, udført som små trin fremad mod andre og små trin bagud, bort fra de andre. Vi afslører lidt i håb om at afdække en smule mere af den anden, og vi skjuler lidt af frygt for at blive for sårbare. Visse dage forekommer den afstand der stadig skiller os frygtelig, andre dage er det den andens gennemskuelighed der fremstår som tyrannisk.

Voltaire sagde engang at den sikreste måde at gøre sig kedelig på, var at fortælle alt. Omvendt ville varig tavshed også være ret så kedeligt. Samfund ville være utænelige hvis vi vidste alt hvad der at vide om alle, eller hvis vi intet som helst vidste om nogen. Man kan næsten høre samfundet sige: „Lad dem bare spille og selv finde ud af det“.

Fra dette perspektiv synes det ikke overdrevent at tale om magt, om magtrelationer og magtspil. Jeg ønsker at bruge ordet magt moderat og principielt i en forstand der minder om en magnets kraft. Sociale relationer skaber et komplekst netværk af tiltrækning og frastødning – tiltrække det tiltrækkende, frastøde det frastødende; bevare sin egen position og sit eget beskyttende forsvar samtidig med at man er i stand til i nogen grad at nedkæmpe en anden persons forsvar, men under bevarelsen af en samtidig evne til at lukke nogen ind, for at blive forført, og så overleve det hele. Spillet er ofte yderst kompliceret og sædvanligvis fyldt med misforståelser, med tre- og firlagede betydninger fyldt med farer, håb og frustrationer. Det er det stof lykke og ulykke gøres af. Og de fleste af os ved hvor skrøbelig udsvinget på vægten er mellem „at have sagt for meget“ og det skændige „jeg ville ønske jeg havde sagt mere!“ De fleste af os værdsætter den subtile sondring mellem ikke at gå for tydeligt igennem og det gamle trick med at være reserveret, netop for at tiltrække den anden. Zillioner af tekster, digte, sange, sider med lidenskabelig sjælesøgende litteratur og en del mesterværker er blevet tilegnet den hemmelighedsfulde kunst at tiltrække og at blive tiltrukket. Kort sagt, det kan alt sammen koges ned til begrebet forførelse som – hævder denne fortolkningsmåde – udgør en af de få virkelige fundamentale væsentligheder i socialt liv. Ethvert socialt væsen i ethvert samfund vil for evigt krydse mellem det uforudsigelige og deja-vuet, mellem det fuldstændigt fremmedartede som ikke kan fattes og det alt for velkendte som er blevet flovt. Mennesker begræder dette vilkår, men på samme grundlag fniser de, bliver håbløst forelskede, dagdrømmer, skilles, finder livets fylde eller øder det bort.

Blufærdighedens tiltrækning

For at vende tilbage til vores emne så lad mig først atter understrege den afgørende vigtighed af denne evne til at tiltrække andre og overvinde deres modstand. Denne evne står for meget mere end blot udøvelse af forfængelighed. Det ser ud som om selve individets eksistens står på spil, og eksemplerne på fiaskoer ikke er særlig indbydende: at lukke sig om sig selv på et psykiatrisk hospital eller totalt at opgive alle forbehold og den uafhæn-

gige vilje i en sådan grad at man tigger om at blive domineret. Endnu engang – et sted mellem disse patologiske tilstande findes den normale persons forvisning om ikke at være fuldstændig utiltrækkende, ej heller fuldstændig sårbar. Og det siger sig selv at der er mange måder at danse denne ballet på: Nogen haster gennem livet som om der ingen udfordringer var, andre synes at føle at de skal bevise sig selv hver morgen; nogle nyder stoltheden over hver ny erobring, andre fortvivler over deres egen magtesløshed; nogle vil nedkæmpe drager for at nå prinsessen, andre vil hellere voldtage hende. Men hvilken form og natur relationen, eller den fortolkning forskellige individer gør af den, end har, er de alle eksempler på evnen til at overvinde nogens blufærdighed, for at kunne nå denne anden person og på en eller anden måde komme tættere på, blive fortrolig med og derigennem blive et bekendtskab, en ven, en elsker. Med andre ord at nå ind til det der før var ukendt eller utilgængeligt.

Da magt kun kan udtrykkes og udøves over for en modsatrettet kraft, følger det at afprøvningen af og beviset på en hvilken som helst magt kun kan blive reel, overbevisende eller i det mindste troværdig i kraft af den modstand den møder, af denne modstands natur. Når forsikringen om ens egen værdi hidrører fra demonstrationen af evnen til at forføre ved at besejre en forhindring, fordrer handlingen nødvendigvis at der findes en modstand der søger at beskytte sig. Med andre ord finder magten sin bekræftelse i blufærdigheden, i at der findes en troværdig kraft som magten kan hævde at have besejret. Folkekulturen har for længst givet udtryk for dette synspunkt når det hævdes at nydelsen er mindre hvis forførelsen er for nem, og når det, tvivlsomt, hævdes at den dydige kvindes ankel følgelig er mere tiltrækkende end den prostitueredes nøgne krop. I folkekulturen anvender man ofte det påskud at det er udfordringens vægt og tyngde der udgør selve de betingelser som former og bestemmer den sejrende parts gevinst (på fransk: „A vaincre sans péril, l'on triomphe sans gloire“ – den fareløse sejr, den æreløse triumf). Den David der slog Goliath, var en strålende kriger, og George Bush vil aldrig blive en helt.

Vi skulle nu kunne vende tilbage til vore to oprindelige blufærdighedsproblemer. Slangen udtalte det først, og Gud skulle senere bekræfte det: Adam og Eva er blevet mere som Gud („...Se, mennesket er blevet som en af os...“). Simpелthen fordi de, herefter og i resten af historien, vil dyrke jorden og frembringe føde, de vil elske og få små børn. Produktion og reproduktion, resten er historie, og på grundlag af dette kunne vi opbygge et helt program af antropologiske studier. Men før de gav sig i kast med dette storslåede fælles forehavende, måtte Adam og Eva tage det afgørende, forberedende skridt. De måtte først tiltrække hinanden. Forud for incesttabuet og alle andre elementære strukturer i sociale relationer måtte denne mand og denne kvinde først eksistere som uafhængige, autonome og distinkte individer – for at en af dem kunne blive interessant og tiltrækkende for den anden. Det var nødvendigt at de opdagede og erfarede blufærdigheden. Og det er faktisk alt vi behøver at vide: „Da åbnedes begges øjne, og de kendte, at de var nøgne“. Alt de gjorde, var at dække disse dele, legemsdele, som for første gang i historien blev virkelig private. Ved således at have opfundet det private, det der ikke skal blottes over for andre, kunne de, efterfølgende, indgå i sociale relationer, samarbejde og blive skabere selv, med andre ord ligne Gud. En Gud som forbliver, og må forblive, samtidig absolut magt og absolut tilbageholdenhed og blufærdighed.

Men den pris der må betales, vil være den død som Gud havde advaret dem om. Adam og Eva bliver dødelige, og henimod slutningen af beretningen om Edens have sammenfatter Gud hvorledes de lige netop gik glip af at få begge dele: „...Nu skal han ikke række

hånden ud og tage *også* af livets træ og spise og leve evindeligt“. Sherenteindianerne i Brasilien anvender nøjagtig samme argument: Vi mennesker står tilbage med valget mellem at leve som Jaguaren – socialt aktiv, produktiv, men dødelig – eller som Myreslugeren – afsondret, alene og udødelig. Og sherenterne, som fremviser dette valg som del af et årligt rituelt valg, vælger hvert år, med visdom, at leve som Jaguaren. Det samme valg som Gud pålagde Adam og Eva.

Hvad nu angår vort andet problem, at prøve at få mening i amatørpornografien, kunne vi næsten begynde med at fremsætte den formodning at pornografer må være bibellærde. Fordi det er bemærkelsesværdigt hvor vel de synes at bemestre og udnytte de samme elementære principper som regulerer relationerne mellem magt og blufærdighed.

Selvfølgelig har den moderne pornografi skabt sig sine former og indhøster stadig sin profit på basis af vores traditionelle definition af det kønslige og vores vedvarende seksuelle tabuer og begrænsninger. Branchen er den dag i dag stadig ret lønsom, produktionen er betragtelig, og det ser ud til at der hele tiden kan findes nye indtjeningsmuligheder; den ny teknologi har bragt pornografien ind i hjemmet og stadig nærmere bekvem masturbation, men det begynder at se ud til at enden, i en vis forstand, er nær. I det mindste er mange af branchens produkter i hastig forandring. Dels fordi menneskekroppe, så snart den første fascination er ovre, har en tendens til at virke repetitive, og dels fordi de seksuelle variationer, desværre, ikke reelt er ubegrænsede. De traditionelle præstationer fremført af standardpornostjerner med standardpornokroppe, pornofrisurer og voldsom pornostønnen øger ikke deres popularitet. For at være mere præcis, branchens vækst kunne ikke længere afhænge af produkter som fortsat tenderede mod at blive mindre og mindre troværdige.

Hvis voyeurens nydelse har rod i den indiskretion han begår, i den forestilling at det der ses ikke skulle ses, og i at kiggeriet er en indtrængen i andres privatliv, så må tilskueren til enhver typisk pornografisk optræden være utroligt naiv, hvis han ikke kan se at det han ser, vil ses og ville være blevet vist frem alligevel uden hensyn til hans tilstedeværelse, uden hensyn til om han overhovedet eksisterer, og det ville være lige så naivt at gå hjem, overbevist om at erfaringen var en sejr over en skyhedsmodstand og at den opnåede intimitet virkelig var intim og derfor gå ud fra at dette møde som sådan skulle være et vidnesbyrd om dets egen værdi. Det er jo det rene vås! Og det ved pornografien da også. Branchen har altid været klar over at intimitet er mere attraktiv end sex og at visse særlige intimiteter ofte kan være sjovere, netop fordi de er mere vanskelige at nå. Og af den grund har pornografien givet os utallige billeder af besværlige forførelser, typisk af meget forsigtige personer, af scener med tøvende afklædning af normalt generte figurer og af orgier på de mest usandsynlige steder: præster, nonner og munke, vilde indvielsesfester i klostret, den nok så bekendte strenge bibliotekar der viser sig at være en sexdjevæl, ja selv af den impotente millionær fra *Ingen er fuldkommen*. Det er de mest usandsynlige kandidater der lover mere sjov og større nydelser.

Denne proces er almen og kan iagttages hver gang pornografien prøver at skabe bare nogen lighed med en troværdig intimitet. Den dukker fx op i den meget udbredte vane med at stjæle identiteter som er blevet etableret andetsteds – det er denne strategi der har givet os en lang serie af *Robin Hoods sexliv*, *Snehvide og de syv forbløffende dværge*, endog *Jesus Kristus' sexliv*, og masser af andre titler hentet fra fjernsynsprogrammer, populære film, folkløse, børnebøger, alt hvad der er ved hånden. Logikken er altid den samme og afviger aldrig: I en kultur hvor der produceres tekster, bøger, skuespil og man-

ge film som viser en Robin Hoods mange eventyr – og han dyrker jo aldrig sex, han går end ikke på toilettet (der må have været en forfærdelig stank i Sherwoodskoven!) – er helten for længst blevet udstyret med en identitet, en personlig historie og unik profil, konteksten er kendt for alle og alle de medvirkende er velkendte. Alle disse figurer, hvor fiktive de end er, eksisterer, og som sådanne er publikum fra begyndelsen overbevist om at de hver for sig må bevare en eller anden genuint privat og mere intim dimension som det vil give nydelse at blive indført i. Små drenge og store drenge har altid elsket Lady Marion, for slet ikke at tale om hvad nogle små piger eller store piger kunne tænke sig at gøre ved Kevin Costner, i virkeligheden. Det er denne proces jeg engang benævnte „eftersøgningen af balder med et kendt ansigt“, selvsagt fordi balder konstrueres som langt mere attraktive, blot og bart fordi de tilhører Robin Hood.

En anden velkendt måde for at nå det samme mål var da *Playboy* blev ved med at foregive at månedens „legekammerat“ faktisk kunne være „pigen inde ved siden af“, altså en ægte og rigtig menneskelig person, en som læseren faktisk kunne kende eller muligvis ville lære at kende en skønne dag, men især en som i det virkelige liv må være tydeligvis mere genert og blufærdig end denne måneds legekammerat. Et andet almindeligt eksempel på samme fremgangsmåde på et pornomarked i stærk konkurrence har bestået i at henvende sig til „kendte personligheder“ og tilbyde dem (i nogle tilfælde betragtelige) pengesummer for at lade sig fremstille nøgne og dermed at give læserskaren adgang til en dimension af deres selv som enhver jo er sikker på må findes og som normalt holdes privat og gemt. Alt tyder på at en hvilken som helst offentlig person kan opfordres: i Frankrig en nyhedsoplæser-inde på tv, i Québec den første kvindelige ishockeymålmænd. Disse kroppe er ikke nødvendigvis exceptionelle. Nogle af dem tager sig endda meget almindelige ud. Men det at de vises frem offentligt, lader sig bedre forstå som en sand sejr over en autentisk blufærdighed der ikke kan drages i tvivl. Et virkeligt magttræk.

Denne argumentationskæde fører direkte til de rige og berømtes privatliv, og private legemsdele. Til fascinationen ved, for eksempel, Jacqueline Kennedys nøgne krop som, når alt kommer til alt, den gang for tyve år siden var en 55-årig kvindes elegante krop. Og så kom Sarah Ferguson og Lady Di (vi kommer til Prins Henrik om lidt). Disse udgør kun nogle enkelte blandt de mange eksempler på anstrengelserne for at sælge en vare der lover at kunne skaffe nydelse ved at afsløre intime ting ved personer som med sikkerhed har midlerne til at værne om deres blufærdighedssans. Og dét kan ikke komme som nogen overraskelse når vi husker på at – mens samfundsvidenskaberne har fortalt os meget om hvad der er at vide om de fattige, elendige og nødlidende – har kun få så meget som forsøgt at trænge ind i de kulturelle miljøer omkring Formandens kontor, Vatikanet eller Pentagon. Udfordringen er tydeligvis større og erobringen synes mindre sandsynlig, men belønningen forekommer så meget desto mere lokkende: Paven ville være god, men det er, i sidste ende, Guds skjulte „dele“ vi håber at få at se. Let vil det ikke være, for som H. C. Andersen hævdede, selv nøgen er kejseren svært at se afklædt.

Jeg vil påstå at alt dette hjælper os til at forstå fremkomsten af „amatør“-pornografi og formodentlig også det nyere fænomen, telefonsex, og det at det er blevet populært med erotisk kommunikation på Internettet. Jeg formoder kort sagt, at disse nye stimuleringsformer virker opildnende fordi de anses for, på en eller anden måde, at være mere realistiske og troværdige end så mange andre slags pornografi. Og dette er hovedkilden til spændingen. Månedens „legekammerat“ vil forhåbentlig for altid forblive spektakulær, men kollektivt vokser vi op og må, idet vi bliver klogere, acceptere det utroværdige

som det det er og indse at pirringen forbedres når den stammer fra virkelige mennesker i troværdigt samspil. Dertil kommer at fordelene ved gennemsnitsmennesker er at vi regner med at de føler den slags hverdagsgenerted som vi alle, ganske almindelige dødelige, selv har erfaret og kender så godt. Og måske er det af samme grund at vi, en gang imellem, kan finde nydelse ved amatørsangere og rædselsfulde tryllekunstnere.⁷ Endvidere skaber denne velkendthed og denne nærhed samtidigt en aura af ægthed som er med til at overbevise den traditionelt anonyme pornografiforbruger om at det her er mere end bare et skuespil og en vare, om at han (eller hun) virkelig deltager og har en håndgribelig indvirkning på samspillet og derfor eksisterer som mere end en passiv ikke-enhed.

Og endelig...

Hvad så med nøgenbillederne af Prins Henrik? Mere end blot at være et billigt kneb til at fange læserens opmærksomhed og uden at skulle ty til det endnu mere platte trick at jeg nu har fremlagt mange af de elementer, der kræves for at løse gåden, så lad mig foreslå et muligt svar. Dramaet (i hvert fald i nyhedspressen) var at ingen i Danmark, Italien, England eller Tyskland var parat til at købe de otte fotografier hos den indiskrete franske fotograf (*Se og Hør* viste ét billede, men et hvor Prinsen stadig havde tøj på). Var det af respekt for monarkiet? Det virker ikke sandsynligt når man kender til vore dages smudspressen. Skyldtes det at ingen var tilstrækkeligt optaget af hans kønsdele eller at den krævede pris var for høj i forhold til den oplagsstigning som disse særlige billeder kunne tænkes at bevirke? Muligvis. Hvad jeg her vil tillade mig at påstå, er en yderligere kommentar til fremstillingen af det obscønes magtpolitik: I de fleste europæiske lande, selv i Danmark, kan det vel være at Prins Henrik blev betragtet som for betydningsløs, ikke magtfuld nok, til at det skulle være rigtig morsomt og ophidsende at se ham med bukserne nede. Da han ikke længere er en ung mand, ej heller popstjerne eller kendt skuespiller og derfor ude af stand til at påkalde sig umiddelbar interesse grundet en usædvanlig skønhed, må Prins Henrik finde andre måder, hvormed han kan gøre sig selv attraktiv. Uheldigvis har han tilsyneladende for lidt magt til at være betydningsfuld for de fleste menneskers liv, og man kunne drage den konklusion at prinsen, påklædt eller nøgen, kun giver mening, og derfor altid skulle træde frem, ved siden af sin hustru.

Og hvad ville tuaregerne sige til alt det her? Måske ville de drage den slutning at moderne pornografi i dens seneste trends bekræfter deres lov for den rette sociale regulering af blufærdighed. Man kan kun tillade sig at glemme og tage mere afslappet på sin egen sans for diskretion over for fremmede. Så når samfundet gør det mere fremkommeligt for flere og flere mennesker at leve alene i bymiljøer som er blevet mere sikre, frie og for mange sandsynligvis mere behagelige end nogensinde før, og som indebærer større frihed fra hjemmets begrænsninger og bedre beskyttelse af individuelle rettigheder, er det ikke overraskende at pornografien retter sin opmærksomhed mod ordinære mennesker, ganske almindelige naboer og, i sidste ende, den virkelige pige eller dreng inde ved siden af. Det er ikke sådan at den tuaregiske regel er blevet korrigeret eller opgivet, men snarere et tegn på, at i hverdagen har disse gennemsnitlige naboer over for hvem blufærdigheden er mindre væsentlig antaget en anden betydning og er blevet transformeret til fjerne fremmede

Dette kunne, endelig, lede os frem til den konklusion at vi har at gøre med en cirkel som er nydeligt ond. Som altid vil vi kun kunne forudsige at vi har gode grunde til at tro at fremtiden vil blive interessant! Men det kan bringe os tilbage til udgangspunktet i Edens have. Og det fordi – skønt der stadig er fremskridt i vente ad den teknologiske vej som fører fra den simple handling at indtaste sjofle sætninger på computertastaturet til den herlige eufori over kopulationer i *virtual reality* – så snart disse stadigt mere realistiske og troværdige partnere i den seksuelle udveksling og forførelse fra hvem der er meget lidt at frygte for, så vil disse partnere ikke desto mindre i løbet af selvsamme proces blive fjerne, dvs. mindre umiddelbart meningsfulde, og derpå vil deres mangel på blufærdighed gøre dem som sådanne langt mindre ophidsende. Ved afslutningen på denne lange periode kan det være at pornograferne, der som regel har eftersøgt stadig mere intimitet at afdække, bliver desperate i deres søgen efter en ny blufærdighed at besejre. Under alle omstændigheder vil jeg gerne have ført til referat at jeg er slemt bange for at Prins Henrik ikke vil have en chance.

Oversat af Kennet Pedersen

Noter

1. Jeg vil takke kolleger fra Institut for Antropologi ved Københavns Universitet for mange nyttige kommentarer og forslag, som jeg fik i forbindelse med en tidligere mundtlig seminarversion af denne tekst.
2. Med fare for at mangle blufærdighed ved at fremhæve eget arbejde, kunne det her være nyttigt at gøre opmærksom på at mit essay om pornografi er blevet publiceret, se Arcand (1991).
3. Vi kan i forbifarten bemærke at den anden bibelske historiebegyndelse, der følger på jordens ødelæggelse under syndfloden, også udmærkes ved en henvisning til blufærdighed: i den episode hvor Noas sønner konfronteres med deres berusede faders nøgenhed.
4. Et godt eksempel på en mønstergyldig og rigoristisk komparativ oversigt over 92 forskellige samfund kan man finde hos Stephens (1972).
5. De der følger med i den danske kongefamilies færd, vil genkende denne henvisning til kronprinsens forpurrede kærlighed til en model, en forbindelse der i pressens beskrivelse blev misbilliget af Hendes Majestæt Dronningen.
6. Se Murphy (1964).
7. Opmærksomheden på denne parallel skylder jeg Michael Whyte.

Litteratur

- Arcand, Bernard
1991 Le jaguar et le tamarois. Montréal: Boréal. (Engelsk version: The Jaguar and the Anteater. London: Verso, 1993).
- Murphy, Robert
1964 Social Distance and the Veil. *American Anthropologist* 66:1257-74. (Genoptrykt i: Ferdinand D. Schoeman (ed.): *Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology*. Cambridge: Cambridge U.P., 1984).
- Stephens, William N.
1972 A Cross-Cultural Study of Modesty. *Behaviour Science Notes* 7:1-28.